

Lietuvos laisvosios rinkos instituto pasiūlymai dėl mokesčių lengvatų peržiūros

Atsiliepdami į Lietuvos Respublikos finansų ministerijos iniciatyvą atlikti mokesčių lengvatų sisteminę peržiūrą, teikiame analitinę medžiagą, nagrinėjančią lengvatų ir lengvatomis vadinamų apmokestinimo režimų prigimtį bei vaidmenį ekonomikoje.

Visų pirma tikslinga atkreipti dėmesį, kad ne visos mokesčių taisyklės, kurias tapo įprasta vadinti „lengvatomis“, yra mokesčių lengvatos ekonominiu aspektu. Todėl pateikiame esminius požymius, kuriais remiantis įmanoma atskirti mokesčių lengvatas nuo skirtingų reiškinų skirtingo apmokestinimo. Pateikti požymiai padės klasifikuoti mokesčių lengvatas, idant būtų galima formuoti mokesčių politiką, padedančią nuosekliai siekti iškeltų valstybės tikslų.

Taip pat pateikiame konkrečių mokesčių lengvatų vertinimus pagal jų atitikimą Lietuvos Respublikos Vyriausybės deklaruotiems tikslams bei poveikį atskiriems subjektams ir mokesčių sistemos visumai.

Lengvata ar ne lengvata? Pagrindiniai mokesčių lengvatų požymiai:

- 1. Mokestinio režimo skirtumai turi savo vidinę logiką, atlieka jiems skirtą funkciją ir todėl nepriskirtini lengvatomis šiais atvejais:**
  - **Vartojimas už Lietuvos ribų (eksportas).** Kai nulinis vartojimo mokesčio tarifas taikomas eksportuojamoms prekėms bei paslaugoms.
  - **Subsidiarumo įgyvendinimas.** Kai ekonominės veiklos pajamos arba išlaidos **papildo valstybės funkcijas (paslaugas ar išmokas) ir ilgainiui sukuria subsidiarią atsakomybę.** Kaip antai gyventojų pajamų mokesčiu neapmokestinama labdara ir parama, arba ilgalaikis taupymas bei investavimas pensijai, studijoms ar sveikatos draudimui. Toks neapmokestinimo režimas yra suteiktas tikslingai, siekiant, kad viešosios paslaugos ar išmokos būtų papildytos pačių žmonių bei privataus sektoriaus atsakomybe, jų vykdomomis funkcijomis bei tam reikalingų lėšų kaupimu. Tad tokių lėšų neapmokestinimas dera su visa mokesčių sistemos logika ir leidžia įgyvendinti visuomenėje subsidiarumo principą.

Valstybei yra gerokai efektyviau mažiau apmokestinti privačias pajamas ar išlaidas, nei pačiai iš savo lėšų mokėti išmokas ar teikti paslaugas. Atsižvelgiant į demografinę situaciją, tai yra ir tvariau. Ypač aktualu dėl taupymo senatvei, kai Lietuvoje demografinė situacija Pay-As-You-Go (Sodros tipo pensijų) sistemoms nepalanki, o gyventojai daug labiau priklauso nuo jos, nei kitose ES šalyse. Pripažinta, kad Lietuvos pensininkai negalės pasiekti ES šalyse įprasto pensijų pakeitimo koeficiento, jei nebus plečiamas privatus ilgalaikis kaupimas bei draudimas. Senėjančios visuomenės problemos tik aštrės ilgalaikės slaugos ir sveikatos apsaugos srityse, todėl čia būtini alternatyvūs šaltiniai.

- **Kai apmokestinimas neturėtų nutraukti natūralių ekonomikos procesų, pvz., kai uždirbtos pajamos nėra paaimamos vartojimui, o dalyvauja tolesniame vertės kūrimo cikle.** Ši skirtis ryškiausia juridinio asmens lygmeniu. Pridėtinės vertės kūrimą pagrindą

sudarantis juridinio asmens gyvybės ciklas turi būti saugomas ir pripažįstamas (investicijos-pelnas-paskirstymas) mokesčių politikos, nepertraukiant jo dirbtiniu apmokestinimu. Toks būtų pelno mokestis neapmokestinant reinvestuojamo pelno, kokį taiko Lietuvos kaimynės, su kuriomis konkuruojame dėl užsienio investicijų – Estija, Lenkija, Latvija.

2. Mokestinio režimo skirtumai kylantys iš veiklos skirtumų, kurie atsiveria, giliau nagrinėjant veiklos principus.

- **Skirtingas žmonių, dirbančių samdomą darbą** (pagal darbo sutartį), ar veikiančių **savarankiškai** – užsiimančių individualia veikla (pagal pažymą ir pagal verslo liudijimą) arba uždirbančių pajamas iš turto, kapitalo prieaugio (dividendai, palūkanos už vertybinius popierius) apmokestinimas kyla iš skirtingo jų pajamų pobūdžio ir prisiimamos atsakomybės. Savarankiškai veikiančių bei iš kapitalo prieaugio gaunamos pajamos turi daug verslo pajamų bruožų: tokios pajamos yra negarantuotos, neperiodinės, svarbu ir tai, kad savarankiškai veikiantis asmuo pats prisiima riziką ir atsakomybę, skirtingai nuo samdomo darbo, kurio atlyginimas tiesiogiai nepriklauso nuo įmonės uždirbto pelno – ar patirto nuostolio. Pavyzdžiui, vertėjo (pardavėjo, dażytojo ir pan.), dirbančio vertimų biure ir to, kuris pats ieško užsakymų, veda apskaitą, parūpina sau darbo priemones, ir, svarbiausia, asmeniškai atsako už savo produktą. Žvelgiant iš ekonominio turinio aspekto, samdoma bei savarankiška veiklos yra skirtingos, o tai sąlygoja ir skirtingą apmokestinimą. Atskirtyje esantys ir sunkiai besiverčiantys žmonės dažnai neveda apskaitos ir negali atskaityti patirtų sąnaudų, nes tai pareikalauja:
  - daugiau darbo pastangų, negu ekonominė minusuojamų kaštų vertė,
  - daugiau kompetencijų, negu turi asmuo.
- **vadinamasis „gyvulių ūkis“** – etiketė, kuri klijuojama patiems įvairiausiems mokesčių skirtumų atvejams ir, kol nesigilinama į konkrečius veiklos skirtumus bei ypatumus, neturi realaus turinio. Kadangi ši kategorija neretai taikoma žmonėms, esantiems atskirtyje, galbūt neskaičiusiems Orwell'o, ji gali skambėti žeminančiai ir jos naudojimas oficialiame bei viešame mokesčių diskurse yra pavojingas.

3. Paskata – tai išteklių paskirstymą ekonomikoje, įmonėje bei namų ūkyje reguliuojantys mokesčių sprendimai. Ekonominėmis paskatomis siekiama paskatinti tam tikras veiklos rūšis, ekonomines šakas, išlaidų rūšis. Paskatos dažniausiai vadinamos lengvatomis. Kadangi bemaž kiekvieną lengvatą galima pagrįsti kaip tam tikrą „paskatą“, ilgainiui nelengva atskirti lengvatas nuo paskatų. Diskurso kontekste tikslinga išskirti tokias lengvatų ir paskatų kilmes:

- jos įvedamos arba naikamos, remiantis ilgalaikiais ES ar tarptautiniais tikslais, kurių siekti Lietuva yra įsipareigojusi. Ypač, kai tie tikslai yra ambicingi, o jų siekimas reiškia, jog ta linkme reikės ir daugiau paskatų. Kaip antai „žalioji kursas“, CO2 neutralumas.
- jos įvedamos arba naikamos atsižvelgiant į Vyriausybės deklaruotus strateginius tikslus, kaip antai siekis pereiti prie didesnę pridėtinę vertę kuriančios ekonomikos, švietimo kokybės gerinimas.
- jos taikomos socialiniais tikslais. Paprastai mokesčių lengvatos nėra taiklus socialinės paramos instrumentas, nes tenka įvairių pajamų žmonėms, be to skatina žmones būtent ta

paslauga daugiau naudotis. Todėl jas tikslinga keisti tikslesnėmis išmokomis, skiriamomis konkrečiai remtinai gyventojų kategorijai (pagal turto ir pajamų testą, negalios turėjimą ar pan.).

Įprastai vartojamas pavadinimas „lengvata“ nurodo, kad tai yra išimtis iš „sunkumos“. Spaudimas suteikti lengvatas ir jų patrauklumas nebūtų toks stiprus, jei mokesčių našta – tiek tarifų, tiek administravimo prasme, būtų apčiuopiamai sumažinta. Tai sudarytų prielaidas naikinti ženklėsnį lengvatų kiekį nenusižengiant teisingumo principui. Dabar įsivyravęs polinkis mažinti mokesčių našta – per atskiras lengvatas. Ir tam yra priežasčių. Esant per sunkiai mokesčių naštai, o ypač tokiu metu, kai ekonomika susiduria su pandemiais apribojimais, mokesčių mokėtojų troškimas gauti išimčių ir lengvatų yra suprantamas ir neišvengiamas.

Kadangi mokesčių politika dažniausiai grindžiama ne ekonominiais, bet politiniais argumentais, ekonomistams lieka tik įvertinti kaip vieni ar kiti mokesčiai ir jų pokyčiai veikia žmonių ir ūkio subjektų veiklos paradigmas, kokių pritaikymo modelių dėl mokesčių atsiranda, ir kaip tai veikia ekonomikos efektyvumą bei valstybės tikslus.

Vyriausybė yra aiškiai įvardijusi ir paskelbusi svarbiausius savo tikslus ekonominėje ir socialinėje srityje: tai socialinės atskirties mažinimas, ekonomikos transformacija į didesnę pridėtinę vertę kuriančias veiklas, investicijų efektyvumo skatinimas, žalioji kursas, skaitmenizacija ir nauja švietimo kokybė.

Natūralu, kad mokesčių politika turėtų padėti šių tikslų įgyvendinimui, o ne veikti priešinga kryptimi. Taip pat logiška būtų atsižvelgti į tokius objektyvius reiškinius, kaip gyventojų senėjimas, santykinai didelė šešėlinė ekonomika (ir dėl santykinai aukšto jos toleravimo), smulkiam ir vidutiniam verslui tenkanti didelė mokesčių ir ypač jų administravimo našta.

Atskiri mokesčiai ir jų lengvatos

Įvertinimui palengvinti atskirai pateikti skirtingos krypties poveikiai, I ir E, kurie gali reikštis vienu metu. I apibūdina tiesioginį poveikį mokesčių mokėtojams, vartotojams, ir pan. Poveikis E apibūdina poveikį valstybės biudžetui, išteklių paskirstymo efektyvumui ir bendroms ekonomikos tendencijoms:

1. **0 proc. tarifas** taikomas tam tikriems paslaugų teikimo ir prekių tiekimo sandoriams, susijusiems su eksportu.

Tai nėra lengvata, o nuoseklus PVM taikymas ir visuotinė ES praktika, kai apmokestinami tik šalyje parduodami (ir/ar vartojami) produktai ir paslaugos.

2. **Gyventojų pajamų**, skiriamų tam tikram valstybės funkcijų finansavimui bei taupymui, kuris leis tas funkcijas finansuoti ateityje: pensijų, kaupiamojo ilgalaikio gyvybės draudimo, studijų, sveikatos draudimo, neapmokestinimas **GPM**.

Kaip aptarta aukščiau, tai nėra lengvata, o gyventojų ilgalaikio taupymo skatinimas, siekiant sumažinti krūvį viešosioms socialinėms sistemoms, kurios tiesiogiai priklauso nuo demografinių

rodiklių. Diversifikuodami savo būsimus pajamų šaltinius, žmonės mažiau priklausys nuo „Sodros“ išmokų ar šalpos. Finansinis savarankiškumas yra svarbus vidurinės klasės plėtrai ir bendrai visuomenės sveikatai, jis taip pat yra būtina prielaida senatvės pensijų pakeitimo koeficientui artėti prie ES vidurkio. Šiame kontekste svarbu yra leidžiamų atskaitymų ribų pakėlimas.

3. Lengvatinis 9 proc. PVM tarifas šilumos energijai, tiekiamai gyvenamosioms patalpoms šildyti, įskaitant šilumos energiją, perduodamą per karšto vandens tiekimo sistemą, taip pat buitiniams energijos vartotojams tiekiamoms malkoms ir medienos produktams, skirtiems kūrenimui. Šildymui skirtiems gazoliams taikomas **sumažintas akcizas**.

Poveikis I:

a) Sumažėja žmonių išlaidos šildymui.

Poveikis E:

a) Nenuosekli politika. Lengvata prieštarauja „žaliosios ekonomikos“ kryptčiai, kurią Lietuva vykdytų kaip ES narė ir kuri pati savaime yra didelis iššūkis, pareikalausiantis ir daugiau „nepopuliarių“ sprendimų greitu laiku. Esamos lengvatos poveikis gyventojų pasirinkimui yra kliūtis kitiems su išteklių taupymu ir CO₂ emisijos sumažinimu susijusiems tikslams, tokiems kaip daugiabučių renovacija.

b) Lengvatos šildymui ir kurui, kuris naudojamas šildymui, nėra taiklios kaip socialinės paramos priemonės. Jos tenka vartotojams, nepriklausomai nuo jų pajamų ir neskatina jų taupyti.

4. Lengvatiniai 5 ir 9 proc. PVM tarifai. Be 3 punkte išvardintų PVM lengvatų 9 proc. tarifas taikomas knygoms ir neperiodiniams informaciniams leidiniams, apgyvendinimo, keleivių vežimo paslaugoms. 5 proc. PVM tarifas taikomas vaistams ir medicinos pagalbos priemonėms, neįgaliųjų techninės pagalbos priemonėms ir jų remontui, laikraščiams, žurnalams ir kitiems periodiniams leidiniams.

Poveikis I:

a) Lengvatinais tarifais apmokestintų prekių gyventojams įsigyti yra santykinai lengviau (knygų, periodinių leidinių, viešojo transporto paslaugų, vaistų).

b) Palengvinamos tam tikrų sektorių veiklos sąlygos, kaip antai apgyvendinimo, keleivių vežimo, periodinės ir neperiodinės spaudos.

Poveikis E:

a) Gali paveikti žmonių pasirinkimus, kokio verslo imtis ar kokioje veikloje specializuotis. Tačiau tai nebūtinai lems veiklos sėkmę ir „lengvumą“.

b) Sunkina mokesčių administravimą, gali sąlygoti piktnaudžiavimo riziką.

c) Lengvata paslaugai, taikoma socialiniais tikslais, nėra taiklus socialinės paramos instrumentas, nes teikiamas ne žmonėms tiesiogiai, o per paslaugos (prekės teikėją).

5. Skirtingi GPM tarifai taikomi skirtingų teisinių formų veiklų pajamoms.

Kaip minėta aukščiau, apmokestinimo skirtumas yra pagrįstas, nes savarankiška veikla ekonominiu požiūriu skiriasi nuo samdomo darbo. Skirtingai nuo samdomų darbuotojų, savarankiškai dirbantys

asmenys yra pilnai atsakingi už savo verslo organizavimą, jų pajamos priklauso tik nuo jų pačių veiklos, o ne nuo darbdavio.

Poveikis I:

- a) Įvairių profesijų, gebėjimų ir kvalifikacijos žmonės gali patys sau susikurti darbo vietas ir tiekti bendruomenei reikalingas prekes bei paslaugas, nusteigdami įmonės, kuriai taikomi reikalavimai (iš karto turėti samdomų darbuotojų ir vesti buhalterinę apskaitą) didina ekonominę atskirtį.
- b) Sumažina įėjimo į rinką slenkstį, kuris yra esminis kliuvinys imtis įvairių ekonominių veiklų.

Poveikis E:

- a) Palaikomas valstybės deklaruotas tikslas sudaryti sąlygas visiems būti darbo rinkoje ir mažinti socialinę atskirtį.
- b) Piktnaudžiavimo atvejai, kuomet nevedama visų pajamų apskaita ir naudojamosi mažiausio apmokestinimo forma (skirta mažiausioms pajamoms), kai faktinės pajamos yra didesnės.
- c) Piktnaudžiavimo atvejai, kuomet mokesčius mokantys kaip savarankiškai dirbantys žmonės realiai dirba kaip samdomi darbuotojai – jiems darbą organizuoja kiti subjektai. Iš to kyla nelygios konkurencinės sąlygos, diskriminuojančios darbuotojus samdančius ir dėl to daugiau mokesčių mokančius įmones.
- d) Panaikinus šias veiklos formas padaugėtų žmonių, neturinčių darbo pajamų, tai galimai didintų biudžeto išlaidas nedarbo išmokoms bei pašalpoms, perkvalifikavimui, ir t.t. Labiausiai tai paliestų žemesnės kvalifikacijos darbuotojus bei regionų gyventojus.
- e) Panaikinus supaprastintas formas savarankiškai dirbantiems stipriai išaugtų paskatos šešėlinei veiklai, o turint omenyje santykinai aukštą šešėlio toleravimą Lietuvoje, po-pandeminius sunkumus ir itin sunkias sąlygas smulkiam verslui, tai būtų žingsnis atgal tiek „traukiant veiklas iš šešėlio“, tiek mažinant priešišumą tarp socialinių grupių.

6. GPM tarifas su darbo santykiais susijusioms pajamoms siekia 20%/32%, o pajamos iš **dividendų apmokestinamos 15% GPM tarifu**, pelno mokestis – 15%.

Kaip minėta aukščiau, tai nėra lengvata, o skirtingų veiklų skirtingas apmokestinimas.

Darbo užmokestis yra atlygis už darbą, kuris gaunamas nuolatos ir iš karto, net ir tuomet, kai darbo produktas dar nėra (o gal ir nebus) parduotas rinkoje. Pajamos iš dividendų yra mokamos iš pelno, kuris nėra garantuotas; net jei pelnas ir yra uždirbamas, dividendai mokami nereguliariai ir negarantuotai. Imantis verslo iš anksto nežinoma, ar, kada ir kiek pelno bus uždirbta. Ypač aktualu apmąstyti turtinės atsakomybės prasmę – akcininkas prisiima ribotą turtinę atsakomybę ir gali netekti į įmonės akcijas investuoto turto, o kai kurių įmonių formų savininkai prisiima ir neribotą turtinę atsakomybę.

Darbo užmokestis išmokamas kaip įmonės išlaidos, gyventojui tai yra pirmą kartą apmokestinamos pajamos. Dividendai savininkui (dalininkui) išmokami iš pajamų, kurias uždirbant jau buvo sumokėti įvairūs mokesčiai – darbo, PVM, akcizų, turto, pelno ir kt.

7. Progresinis GPM tarifas yra negatyvi mokesčio lengvata, arba diskriminavimas. Šiuo metu taikomas 32% GPM tarifas pajamoms viršijant 60 VDU, kai pajamoms neviršijančioms 60 VDU, taikomas 20% tarifas.

Poveikis E:

- a) Taikyti progresinį pajamų apmokestinimą nėra nuoseklu valstybės deklaruojamų tikslų atžvilgiu. Jis mažina paskatas steigti didesnę pridėtinę vertę kuriančias darbo vietas ir pritraukti atitinkamas investicijas.
- b) Labiau apmokestinant daugiau uždirbančius, mažėja paskatos žmonėms investuoti į save ir stengtis sukurti didesnę vertę.
- c) Skatinama steigti įmones, persikelti gyventi ir deklaruoti pajamas svetur, siekiant išvengti progresinio apmokestinimo.

8. Reinvestuojamo pelno neapmokestinimas, kaip bendras principas – versus esamos pelno mokesčio lengvatos ir nuolatinės problemos dėl atskaitomų sąnaudų. Apmokestinamas pelnas reiškia, kad uždirbtas pelnas apmokestinamas du kartus – įmonės lygmeny ir paskirstant jį dividendais. Tai reiškia, kad nepaisant santykinai žemo Lietuvoje taikomo pelno mokesčio tarifo – 15 proc., efektyvus pelno apmokestinimas siekia net 27,75 proc. Siekiant sumažinti šią našta (2001 m. atsisakius nulinio tarifo reinvestuotam pelnui), nueita pelno mokesčio lengvatų plėtimo keliu. Priklausomai nuo įmonės pajamų ir darbuotojų skaičiaus bei veiklos pobūdžio, pelnui gali būti taikomas 0, 5 arba 15 proc. tarifai.

Kaip minėta aukščiau, juridinio asmens gyvavimo ciklas – investicijos-pelnas-pelno paskirstymas – yra pridėtinės vertės kūrimo ciklas, kurio dirbtinis pertraukimas apmokestinant tik popieriuje uždirbtą ir nepaskirstytą pelną sumažina veiklos efektyvumą ir įmonės tvarumą, ypač krizių akivaizdoje. Atsisakius diferencijuotų pelno mokesčio tarifų, tikslinga pereiti prie paskirstyto pelno apmokestinimo arba taikyti nulinį tarifą reinvestuojamam pelnui.

Poveikis I:

- a) Įmonės turėtų daugiau lėšų investicijoms ir plėtrai, sumažėtų jų poreikis skolintis;
- b) Būtų supaprastinta mokesstinė apskaita ir sumažinta administracinė našta;

Poveikis E:

- a) Sumažėtų paskatos verstitis šešėline veikla ir dirbtinai mažinti apmokestinamąjį pelną;
- b) Būtų atkurtas Lietuvos mokesčių sistemos konkurencingumas;
- c) Būtų pritraukiama daugiau tiesioginių užsienio ir vietos investicijų, kurioms nereikėtų suteikti specialių stimulų ir lengvatų.

9. Dabar galioja brangaus turto apmokestinimas gyventojams. Nekilnojamasis turtas apmokestinamas, jei jo vertė viršija 150 tūkst. eurų, tačiau jau ir dabar esama lengvatų ir išimčių: turintiems tris ir daugiau vaikų taikoma aukštesnė, 200 tūkst. eurų riba; mokesčio nemoka gyventojai, kurie pajamas gauna iš žemės ūkio veiklos.

Net ir daliniam nekilnojamo turto apmokestinimui taikomos išimtyms bei lengvatos tik patvirtina esminę šio mokesčio ydą – jis apmokestina objektą, kuris negeneruoja pajamų, o nesant realaus mokesčio mokėjimo šaltinio, mokestis gali tapti nepakeliama našta. Mokestis įvedamas, argumentuojant, kad jį mokės tik pasiturintys, tačiau laipsniškai siekiama „išplėsti“ apmokestinimą ir mokestis pasiekia vis daugiau, net ir nepasiturinčių gyventojų grupių.

10. Sumažintas tarifas PSD įmokų, kurias valstybė moka už savo draudžiamus asmenis.

Poveikis I:

Net 22 grupių asmenys, kurie draudžiami privalomuoju sveikatos draudimu valstybės lėšomis, įmokų nemoka, bet gauna sveikatos draudimo paslaugas.

Poveikis E:

- a) Už šiuos asmenis valstybė sumoka PSD sumas, nesiekiančias net individualia veikla besiverčiančių žmonių įmokų (šie moka nuo einamųjų metų MMA, už valstybės remtinus mokama nuo užpraeitų metų MMA). Turint omenyje, kad išlaidos šių kategorijų ligoniams gydyti yra netgi didesnės už vidutines, nukenčia PSD biudžetas, o kiti PSD įmokų mokėtojai, ypač dirbantys pagal darbo sutartis, yra apmokestinami neproporcingai aukštai, palyginus su jų gaunamomis paslaugomis.
- b) PSD nuolat trūksta lėšų, kas neleidžia sveikatos apsaugos sistemai gerinti kokybės, o gydymo įstaigoms adekvačiai planuoti savo finansų.

11. Gazoliams, skirtiems naudoti žemės ūkio veikloje taikomas žemesnis, 60 eurų už 1 000 litrų produkto akcizų tarifas.

Poveikis I:

- a) Ūkininkai mažiau išleidžia kurui, sudaromos prielaidos žemesnei jų produkcijos savikainai (tačiau nebūtinai kainai).

Poveikis E:

- a) Nesilaikoma lygybės principo kitų verslų, gamybos procese naudojančių kuro reikalaujančius įrenginius, atžvilgiu,
- b) Nenuoseklu deklaruoto „žaliojo kurso“ atžvilgiu. Lengvatos gavėjai neskatinami pereiti prie mažiau taršių energijos formų, žalesnės įrangos, efektyvaus kuro naudojimo, naujų veiklų ar verslo modelių.
- c) Mažiau apmokestintu kuru naudojamosi ir kituose sektoriuose, tuo pačiu skatinama nelegali prekyba ir šešėlinė veikla.

12. Minimas kaip galimybė – visuotinis nekilnojamo turto mokestis

Ekonomiškai yra itin nepagrįstas mokestis, nes nekilnojamasis turtas, jeigu nenaudojamas komerciniais tikslais, savaime negeneruoja pajamų ir nesukuria realaus šaltinio mokesčiui sumokėti. Kadangi Lietuvoje, lyginant su kitomis ES šalimis, santykinai daug nepasiturinčių asmenų turi nekilnojamo turto, visuotinis nekilnojamo turto mokestis sukurtų ypač daug socialinių problemų. Jį įvedant vargiai galima būtų išvengti plataus masto lengvatų (taigi nebūtų visuotinis). Taikant išimtis

ar lengvatas pagal amžių, socialinę grupę ar valdomų objektų kiekį, sukurtų papildomas paskatas fiktyviai keisti turto savininką. Žmonės prisitaikytų prie galimybių, o turto mokesčio administravimas kainuotų brangiau už jo pajamas.

13. Svarstomos iniciatyvos taikyti lengvatinį PVM tarifą maisto produktams ar atskiroms jų grupėms.

Poveikis I:

- a) Tikėtina, kad, *ceteris paribus*, atpigtų dalis maisto produktų
- b) Galbūt sumažėtų Lietuvos gyventojų polinkis keliauti apsipirkti kaimyninėse valstybėse, kur taikomas mažesnis jų apmokestinimas PVM (ir akcizais).

Poveikis E:

- a) Pagerėtų maisto grandinėje esančių Lietuvos gamintojų konkurencingumas.
- b) Sumažėjus apmokestinimui, sumažėtų šešėlinės prekybos paskatos, kas maisto atveju svarbu ir dėl mažesnės nesaugaus maisto rizikos.
- c) Maisto sektorius būtų išskirtas iš kitų veiklos sričių, o maistas taptų lengviau įperkamas.
- d) PVM lengvatos taikymas atrinktai maisto produktų grupei („būtiniausiems“) ar pagal kitą nei „ekologiškas“ standartą (kaip antai „Nacionalinės kokybės“) sukurtų labai didelius administravimo kaštus, piktnaudžiavimo galimybių ir nepasiektų keliamų gamtosauginių tikslų.
- e) Būtų skatinamas mokesčių naštos mažinimas atskiroms interesų grupėms, ir taip jos motyvuojamos siekti išimčių ir lengvatų.
- f) Sumažėtų galimybės mažinti bendrą mokesčių našta.

Apibendrinimai ir rekomendacijos

- Nagrinėjant skirtingus mokesčių režimus ir mokesčių lengvatas pirmiausia tikslinga išskirti tas lengvatas, kurios neatitinka Vyriausybės programos tikslų.
- Nagrinėjant skirtingus mokesčių režimus ir lengvatas tikslinga atsižvelgti į žmonių prisitaikymo gebėjimus ir polinkį minimizuoti mokesčių našta – tad mokesčių peržiūra turėtų realiai, o ne teoriškai sumažinti paskatas šešėlinei veiklai ir šešėlinės ekonomikos mastus. Griežtinant sąlygas dalis šiandieninių mokesčių mokėtojų gali trauktis į šešėlį arba emigruoti.
- Tais atvejais, kai paskatas/lengvatas galima pakeisti bendrai ir visiems galiojančiomis nuostatomis, atitinkančiomis Vyriausybės programos tikslus, tikslinga eiti būtent šiuo keliu (reinvestuoto pelno mokesčio ir pan. atvejai). Pokyčiai, subendrinant galiojančias paskatas, turėtų būti atliekami sinchroniškai, siekiant nesukelti visuomenės pasipriešinimo ir nepasitikėjimo Vyriausybe.
- Tikslinga palapsniui suvienodinti mokesčių tarifus jų mažinimo, o ne didinimo linkme.

- Atsisakyti buvusios Vyriausybės įvesto progresinio GPM kaip neatitinkančio Vyriausybės programos nuostatų ir trukdančio kurti aukštos pridėtinės vertės darbo vietas bei ekonomiką.
- Įtvirtinti subsidiarumo principą įgyvendinančias mokesčių nuostatas kaip tikslingas, priskirti joms aiškų pavadinimą (pvz., subsidiarumo nuostatomis, ir nebevadinti lengvatomis). Siekiant atsakomybės svorio perkėlimo ir tikro subsidiarumo, palaipsniui didinti leidžiamų atskaitymų lubas.
- Jeigu pajamos iš esmės skiriasi savo turiniu ir kilme, prisiimama rizika bei atsakomybe, netikslinga suvienodinti jų apmokestinimo.